ПАЛАТА БЕЗ ЧИСЛА

Низ вікна завішує легкий шовк моря, по якім пропливають нерівні соняшніі смуги, а вище—синє, боляче на око, небо. Коли підійти до лутки, то вирине ряд кіпарисів та спотворені кущі самшиту,—вони розляглися величезними їжаками біля сірої, порізаної тінню, доріжки. Розмарніл ялини, знеможено порозвішувавши волохате гілля, затуляють криву гірську вулицю, що криється із своїм життям. Сліпучий блиск сонця вирізує на підлозі жовті квадрати, а спека нагріває далеке море, камінь і легені. Часом по рінні шелестять чиїсь кроки, тоді до вікна підбігає якийсь хорий в халаті, що сумно й зацікавлено проводить очима постать.

У палаті—троє: Коля-вчитель, він до того висушений хоробою, що чаїсом на його обличчі видно найменші жилки,—низький, метушливий прокурор і селянин з глухого Полісся, Ґудзь. Всі вони втратили тут своє колишнє обличчя, а нудьга від довгого лежання зробила їх дріб'язковими і злими. Часом прокурор і Ґудзь лаються цілими годинами, закидаючи один одного найуїдливішими іі несправедливими образами. Сварка їх стомлює,—півдня, найбільше день, вони не розмовляють, уперто думаючи про помсту, а потім знову починають лагідні балачки, в яких кожна хвилина змінює тон. II так без кінця.

Температура щодня настирливо підіймається. Сьогодні Ґудзь—справжній скептик. Його руки, на яких ще не зникли сліди мозолів, зневажливо крутять термометр, а очі недовірливо спинилися на кінці ртутної голки. На обличчі йому завжди хитрувата посмішка,—її зробив шрам од польської кулі, що розрізала щетинувате підборіддя, яке заросло згодом ніжною і дуже білою шкурою.

— Учені, називаються...— на деякий час Ґудзь свої слова перетинає сердитою лайкою.—Тімпературу мірять?.. Повісили б той тірмометр на стіні і годі... Сонце на все гріє однаково... А то видумають!

У хорих на диво однакова температура, тому Ґудзя важко переконати, — на його думку, все з'ясовується сонцем.

— А на тиф ти хорів?—спитав Коля-вчитель.

— Ну, та й що? Це ж не тиф?

— Ану, лишень, струси термометр...

Він олютіло помахав рукою і поклав термометр на стіл. Звичайно, ртуть заховалася в кульку.

— Це неправильний,— промовив сердито Ґудзь, почуваючи свою поразку. Прокурор зареготав, він навіть став захлинатися від сміху, а Коля-вчитель, нервово примруживши очі, гидливо глянув на нього.

— Перестань! Як тобі не сором? Він же темний чоловік... Але Ґудзь образився.

— Теж мені учений!.. Ляж!

Знову сміх. Тепер сміється не сам прокурор, а й Ґудзь,— їм обом, справді, здається смішним довге худе Колине тіло, що витяглося під простирадлом.

Це і був початок безглуздих жартів, що із сьогодні вибрали своєю жертвою Колю. Вночі, що відрізнялася від дня тут тільки синьою свіжістю, до Колиного ліжка нечутно прив'язали коробку із поламаним сірником усередині. Веселий прокурор знав безліч таких штук. Удлючи із себе зовсім сонного, він сам сіпав за невидиму нитку. Коробка скрипіла, —здавалося, що на Колиному ліжку почала щось гризти ииш, бо ше вдень прокурор налякав Колю пацюками, він запевняв, що перед вечором бачив їх у палаті з десяток.

Простирадло заворушилося, а з подушки підвелася чорна голова. Коля насторожено прислухався. Шкрябання не вщухало. Здавалося, що товариші давно вже міцно сплять. Колі раптом згадалися слова одного діда, що і зараз, мабуть, ще живе у тім селі, де він учителював.

— Перед смертю завжди, сину, щось вчувається, —казав дід.

Надто безглуздо було вірити в ці слова, але мимоволі непереможний панічний жах охопив Колю. Першої хвилини він не здолав сплигнути з ліжка, почуваючи, що руки й ноги зовсім його не слухаються. Потім, дико озирнувшися, він рвонувся в коридор, ніби його щось тримало.

— Сестро! Сестро!

З найближчих палат виглянули хорі, змучені вкрай нічні:цями, але незабаром вони знову поховалися за двері, бо давно вже звикли до цих зойків. Один з них, думаючи, мабуть, що Коля хоче скаржитися на товаришів, зневажливо кинув: "ябеда!"

— Це пи, Колю, так кричите? Не треба, гог.убчикуі людей побудите!

Повна жінка, в білій пов'язці привітно дивих.ася на хорого,—щоб заспокоїти, вона, за давньою своєю звичкою, стала лагідно гладити йому руку. Ніхто краще з?і неї не міг навівати на хорих слухнянність і спокій. В її очах, створених для материних поглядів, було надто багато ніжности. Вона не сбуруззалася навіть тих хвилин, коли зголоднілі за жінкою хорі, які вечорами тинялися по коридорі, раптом починали десь у темному кутку тискати її в обіймах. Тоді вона, намагаючися звільнитися, тихо крізь сміх говорила: "вам нервуватися не можна", але в ній надто багато було покірливости.

— Навіщо ж ви мене кликали?

— Страшно стало...

— Хіба ви маленький хлопчик?

і вона, справді, як малого хлопця, взяла його за руку. В палаті було тихо, тільки за вікном, унизу, шуміли хьилі, гойдаючи разки ліхтарів, що попадали з молу у воду.

Дбайливо огорнувши хорого простирадлом, сестра сіла в його ногах на ліжкові.

— Чом же ви не спите?

— Я вдень спав... А сусіди мої сплять? Мабуть... надобраніч вам! я піду)

— Не йдіть,—він схопив сестру га руку, боячися зоставатися на самоті.—Посидьте біля мене, бо чогось дуже важко мені...

Таких ночей через саімотність можна збожеволіти. Сон проганяють найхимерніші думки—вони пливуть, як повінь, беручися невідомо відкіля. Колі стала горіти голова, як після вливання кальцію, горло пересохло,—він раз-у-раз облизуваз обсохлі губи.

— Я зараз думаю про смерть,—промовии Копя.

— Ну, от, так і знала,—скрикнула сестра.

— Справді, безглуздо думати про це... бо однаково рано чи пізно мусиш умерти, але думки не слухаються ж... У мене далеко відціля є дружина й малий син,—я їх дуже люблю... а от, уже цілих два місяці я не одержував листа...

— Це звичайна річ, Колю!—дружина просто боїться нервувати вас своїми листами.

— Боїться?—Перепитав Коля.— Ні, не боїт"ся, мене просто забули... А в розлуці, в цій тюрмі, можна вмерти од одної цієї думки... Тим гірше, що проклята пам'ять пригадує найзворушливіше... Чи ін; були кэлинебудь закохані? — спитав він, не надаючи ніякого значення цій фразі.

— На жаль, ні!—вона хотіла відповісти жартуючи, але мимоволі зідхнула.

— А я й зараз закоханий...— Він захвилювався. Його слова стали важкі й болючі. Сестра дгівно вже звикла вислухувати найінтимніші думки хорих, але лосі ніхто ще з нею не говорив з таким болем. Вона низьке схилила голову і, напевно, Колині спогади не менше хвилювали її. ніж його самого.

— її звуть Ніна—правда хороше ім'я?.. Ми тоді були несміливі, наївні, але скільки кохання було її нас!.. Хіба людина двічі може переживати такі хвилини?..

Він замовк, голова йому безсило впала на подушку. Тоді сестра рвучко випросталася.

— От, і добалакалися!—Зона злякано схопила руку хорого, в якій часто й знеможено бивс" пульс.—Заспокойтеся, Колю! От, горе...

Збігавши до своєї кімнати, вона принесла із собою якихсь ліків, що їх байдуже випив Коля.

— Ну, спіть жеі

Сестра ще раз глянула на хорого, а потім вийшла з палати.

Несподівано зарипіли пружини на прокуроровому ліжку, він сам підвівся, напружено повернувшися обличчям до Колі.

— Чи він дихає ще?—спитав у Ґудзя вголос прокурор. Обуренню його не було краю. Перемішуючи слова свої з лайкою, він раптом щосили закричав:

— Тут ввесь персонал розігнати треба. Ніхто не має права класти смертника до нас—для цього е: окрема палата...—Проте голос його увірвався—він зрозуміи свою необережність.—Ти спиш, Колю?—спитав він яко кога лагідніше.

— Ні, не сплю.

— Пробач мене, дурня.

— Чому ж? Ти правду сказав... Справді, я, мабуть, більше хворий, ніж ви. Мене б перевели відціля, так *гіСЦЬ цемає.—Йому було дуже важко розмовляти, але ніщо б більше не зворушило його цієї хвилини.

За ялинами, на вулиці, погасли останні ліхтарі. Місто спало. Місяць, що лямпою. повісився посеред вікна, обточував холодним світлом зігнену постать Ґудзя. Він сидів, притуливши долоні до давно неголених щік. Прокурор спробувавбув засміятися, але, бачачи тільки очі Ґудзеві, відразу замовк.

— Нехороший ти чоловік, прокуроре!.. Просто сволоч ти...—Цієї хвилини Ґудзь сам на себе був непохожий,— посмішки його ніхто не бачив.—Хіба в тебе душі немає: чоловіка і так гнітить, а ти ще навалюєш на нього" В мене теж удома жінка.

— А хіба я кажу, що я невинуватий?

— Нехороший ти чоловік,—повторив Ґудзь.—Учитель, он, тебе не вилаяв, а я б на його місці і зуби золоті повикидав тобі з рота... так то!

— А що ж він, справді? Захотілося йому, щоб і жінка разом із ним умирала! Подумаєш, дикунські звкчаї згадав,— прокурор знову щосили засміявся.

— Чому ж ти смієшся?—розгнівано спитав Ґудзь.

— Чудно, от і все! Наш учитель тут, а жінка його там... Листів жде! На біса він їй здався?

— Замовч!—Раптом крикнув Ґудзь. Він навіть кинувся був до прокурора, що несподівано жалібно промовив:

— Та яж жартував...

До ранку вони мовчали, часом сходив неї них короткий тривожний сон.

Знлкапи темні фарби на стінах,—вони обділялися назустріч дню і на них можна було вже розібрати крихти

□огано розмішаною вапна. По морю соние розлило золоті озера, в яких купався чистий білий пароплав. Над узбережжям скиглили мартини, а з пристані, як акомпаньямент до них, чулося неприємне скрипіння ланцюга. По рінні зашелестіли чиїсь ранні кроки, а в гірському санаторії спр-кійно задзвонив церковний дзвін. Так починався день. Ґудзь спав, широко розтулиьши рота і ще більше посміхаючись уві сні. Обличчя Колі-вчителя скупо порожевіло на щоках, а простирадло раз-у-раз здригалася від частого дихання. Його довге тіло сіпалося під ковдрою, часом він схлипував, як дитина,—і од того прокуророві був сором, він удавав., що спить. Раптом Колині губи здригнулися— він закашлявся. Тоді повіки підвелися, а з-під них виглянули запалі, блискучі, але зовсім не сонні очі. Коля встав, хотів нахилитися, але густа, як олійна фарба, кров упала на простирадло раніше, ніж він це встиг зробити.

Маючи здібність завжди з'являтися вчасно, цієї хвилини в палату ввійшла сестра. Вливши в рот хорому кальцію, вона стурбовано повернулася до своєї кімнати, її ніколи не приваблювало втручання в особисте життя хорих. але: вперше цього ранку вона зрадила свою давню звичку. Вперше ця маленька повна жінка стисла сердито губи і з серцем розбила шклянку, що стояла на столі.

— Гидотаі—прошепотіла, вона.

А потім, походивши деякий час по кімнаті, сестра взяла ручку і написала на клаптикові паперу:

".Хворий дуже турбується, що немаї; листів. Це йому шкодить. Здоров'я його, мабуть, не покращає. Чергова сестра". Вона дістала історію хороби, щоб знайти в ній адресу, але перед тим, як кидати папір у конверту, ше раз переписала листа, викинувши останню фразу.

В Гудзя часто бував той настрій, коли бажання повернутися додому стає непереможне. Тоді він згадував з досадою ті домашні розпорядження, які забув сказати жінці.

В останній час його мучила коса, яку він сховав на горищі, нікому не сказавши про неї.

— Зараз же ікосовиця,—виправдувався він.—А без доброї коси косити однаково, що плоскінь вибирати.

Він підходив до вікна і нудно оглядав обридлий краєвид.

— Хіба це земля? Як тут те дерево росте на камені. У нас ліси, так ліси! Та й хліба добрі.—І він повторював найулюбленішу свою фразу:—Поїду, мабуть, відціля. Нудно тут умирати. Після жнив приїду додому, а там і вмру. Мій батько й дід—восени вмирали, робочому чоловікові лід гарячий час не полагається вмирати.

— А я, напевно, до осени не дотягну,—промовив Коля.

— Так ти ж учитель, у вас взимку гарячка, а зараз же школярі до школи не ходять... Ото ж, ти скоро й умреш.... Природа, брат, мудра штука.

— Завели панахиду!—сердито кинув прокурор. Смерть його лякає: він боїться розмов про неї, несподівано в нього починається жар. Раз він серед ночі, придушений кошмаром, і наляканий розмовами про смерть, почав кричати.

— А ти боїшся смерти? Нічого, помреш і ти,—заспокоював Ґудзь, що після нічної сцени остаточно зненавидів прокурора.—Хто сюди попадає, тому до кладовища недалеко. Ну, коли ти такий боягуз, то тобі одстрочка на рік.

— Може, він і видужає, багато хто вил один здоровим відціля,—тихо сказав Коля, якому не подобався Гудзів тон.

— Ну, як і видужає, то на біса він кому здався.

— Дурень,—зневажливо зморщився прокурор.

— Дурень мій шурин, а ти в нього ума позичав. Прокурор нічого не відповів, вважаючи, мабуть, що

йому не годиться так розмовляти із селянином. Але згадка про батьківщину насіяла на Ґудзя так багато думок, що він зовсім забув свій намір:—вилаяти як слід прокурора. Йому згадалася чиста невелика лікарня, в якій він лежав, поки одвезли його до Криму.

— Точнісінько і там така сама палата,—подумав Ґудзь. Він з любов'ю оглянув голі стіни, які досі ненавидів.

Не маючи сили стримати бажання поділитися радістю, він сів на ліжко до Колі, що не вставав уже четвертий день.

— Скучаємо ми тут з тобою. Отаке саме зо н,ною було, коли сидів у тюрмі перед розстрілом. В мене теж діти вдома, тільки не одне, як у тебе, а цілих четверо,— в нас, брат, по-мужицькому... Я ж чув, як ти оповідав сестрі... і мені зараз згадався той час, коли я парубкував. Я тоді в економії служив. Раз увечері, зоравши клин зарання, ми Еерталися з погоничем з поля. Коли дивлюся— дівчина назустріч... Як побачив її, так і подумав, що кращої жінки не знгійти собі. Спинив її. "Куди ти йдеш?"— питаю. "На хуторі"—каже. Я глянув їй в очі, та як опережу батогом, а вона аж заплакала. "Завіщо,—каже,—

ти б*ЄШСЯ?!і>

— Похоже на тебе,—перервав Ґудзеве оповідання прокурор.

— Атож на кого? Я, брат, з радости вдарин,—так її в грудях багато було, що й тебе б тоді вдарив....

— Спасибі,—подякував прокурор,—проте, іі твоїй жінці, мабуть, не нудно без тебе. А зараз там у вас од сонця й повітря сп'яніти можна...

— Моя жінка й від горілки не п'яніє,—посміхнувшися відповів Ґудзь.

— Сп'яніє,—переконано продовжував прокурор. Йому дуже до вподоби такі балачки, вы навіть прихильно дивиться на свою жертву, а обличчя набирає якогось захопленого, ледве не надхненого, виразу. Очі йому спалахують" а чоловічки поширюються, як у кота поночі.—Жінка твоя скільки без тебе?..—спитав аін.

— Чотири місяці,—відповів Ґудзь, не знаючи ще, куди гне прокурор.

— Вона здорова?

— Здорога.

— Та хіба П нікому Приголубити, поки ти тут вилежуєшся....

— В нас за роботою не до баловства...

— Хіба ж це баловство?

— Ат,—махає рукою Ґудзь,—цим ти мені не дошкулиш. Але кому такі розмови приємні? Ґудзь зморщився"

а Коля, щоб перенести балачки на іншу тему, мрійливо згадує свого сина.

В усіх хорих з кожним днем більше прокидалося щось дитяче— заборона оула тільки за привід порушувати ті: Тм не можна йуло вставати—вони тинялися по кімнаті, заборонялося розмовляти вночі— вони навмисне вголос сперечалися, давно уже засувши межу між днем і ніччю. Скрипучий голос прокурорів ще здалеку чувся в коридорі. Кілька разів уже він вислухував доган] від сестри. Це стало :"а початок його г-ненависти не тільки до неї, а й до Колі-вчителя. Він НІЇ раз помічав якусь особливу теплу ласку, що бреніла в сестринім голосі, коли вона зверталася до Колі.

— 'Ги мені очей не заказуй,—казав він не ргіз Колі:— твоя жінка і|-ільки —туман, щоб сестру зворушити... Ти, он, до неї "весь час підсипаєшся.

— Як це підсипаюсь?—не розумів Коля.

— Романчиком пахне,—пояснював пркурор:

— Не можна ж вірити всім брехням, які видумують тут про неї... Вона така славна жінка.

— Чому ж не можна?—подає свій голос Ґудяь,— жінка холоста: кого хоче, того й вибира.

— От, вона й вибрала нашого тихоно. Мовляв ніхто ж не подумає на такого... А він ще й прикидається: ввесь час лежить, щоб частіше до нього заходили,—знаємо таких!

Він, справді, щиро вірив, що Колина сволість— звичайні хитрощі. Але всі його шпигунства кінчалися, нічим. Знічев'я прокурор почав видумувати власну мову, що її слова довгий час тримав у таємниці. Часом утопивши очі в нудну стелю, він розмовляв сам із собою,—на* ретельніше це він робив, коли в палаті була сестра. Але вона замість звернути увагу на прокурора, зовсім його не помічала, ніби нічого й не чула. Така поведінка її спричинилася до помсти. Кілька днів прокурор ніяк не кіг знайти приводу для неї. Але одного ранку, коли Коли, як і щодня, питав у сестри про листа від дружини, зморшки на прскуророівім обличчі розгладилися, а очі радісно злб./ ИЩЕІЛИ. ВІН навіть тихо про себе почав наспівувати "баядерку". Почекавши, поки вийде сестра, він деякий час походив по кімнаті і тільки, коли годинник показав точно дев'ять, вискочив до коридору, а через п'ять хвилин радісний і схвильований повернувся назад.

— Баламала, баламала!—закричав вік. Цим безглуздим словом він у моменти піднесення називав Колю.—До тебе жінка приїхала!

Щиріше й доброзичливіше цих слів і'.казати не можна було. З радости розтуливши рота й показуючи сонцю свої золоті зуби, він підбіг до Колиного ліжка. Тонка прозора шкура переплелася йому частими глибокими зморшками, як у гончака, а очі ледве виглядали з-під білявих вій,—це було так чудно бачити, що Коля, не добравши спочатку змісту слів, глянувши на нього, посміхнувся.

— Чого ж ти лежиш?—Прокурор схопив Колю за ноги своїми поржавілими од ластовиння руками.

Ґудзь теж підвівся, спочатку його посмішка конвульсивно здригнулася,—а це значило, що він справді посміхнувся. Коля встав. Йому щодня ставало гірше, тому він схвилювався вкрай. Ноги його ледве тримали, а руки, жовті й плескуваті, тремтіли, як у старого.. Йому, мабуть, бракувало в легенях повітря, бо він дихав так часто, як кріль, загнаний собакою. Проте, безконечна радість позначилася на обличчі. Не маючи сили побігти, він першу хвилину стояв, тримаючися за бильце ліжка, але потім, перемігши себе, попростував до дверей, спираючися лівою рукою на стіну.

Ступивши однією ногою в коридор, він обгрнувся до прокурора.

— Спасибі!—зірвалося з його вуст.

Але прокурор лежав обличчям до стіни й не почув цієї подяки, яку Коля ледве-ледве вимовив.

За вікном, щільно притулившися одна до одної верхів'ями, спали обласкані сонцем гори. Легкосиній серпанок обволіка.в далекі силюети, шпилів, з яких один заиінчав себе білохмарою чалмою. Малий двір, звужений гірськими спадами, був зовсім порожній, хоч у цей час білл головних дверей :завжди стояв натовп одвідувачів.

— Мабуть, Ніна зайшла "вже в будинок,—прошепотів Коля.

— Сестро, сестро!—закричав він, остаточно нисна-живши сн після цього зусилля. Ніхто не одклмкався. Тоді він пішов далі по коридорі, так само спираючися на стіну, немов би вона була жива істота.

У чергову кімнату двері були відчинені. Коля спинився, щоб набрати сили йти далі.

— Де Ніна?—прошепотів Коля.

Не розібравши запитання, сестра обернулася.

— Чого ви тут? Що з вами?

— Де Ніна?—повторив Коля.

— Яка Ніна?

Але він не відповів. Легені сп'яніли од гострих пахощів етеру та спирту, перед ним раптом проплила біла шахва, кругле обличчя годинника,—він намагався втриматися за блискучий нікельовий ящик, але впав на підлогу разом із ним. Сестра не розгубилася, вона встигла присісти й підхопити на спої коліна вогку голову хорого.

На дзиінок сестри прибігло дві дебелих коротконогих санітарки. Вони поклали зомлілого на полотняні носилки, а сама сестра, леве стримуючи злість, пішла попереД Тх до палатні.

— Яку Ніну питав він?—крикнула вона на Ґудзя, що сумно ДИЕІИВСЯ на неї із своєю недоречною посмішкою.

— А що трапилося з ним?—спитав прокурор, що намагався свою зляканість прикрити байдужістю.

— Ніна—його жінка... він, ото, розказував вам про неї,—похмуро відповів Ґудзь.

— Ах, так, справді... Я й забула, що її звуть Ніна... Але чому він вбив собі в голову шукати її?

Але в цей час до палати внесли хорого, і сестра за-мету шилася біля нього. Цієї хвилини Коля-вчитель був дуже похожий на мертвого: тіло його ще більше нитяг-лося, а груди зовсім не підіймалися од дихання, бо він і досі був непритомний.

— Погано наші справи,—сказала сестра, що давно звиклаї половину чужого нещастя брати на себе. Нарешті, хорти розплющив очі.—Тоді сестра, боючися

своїм виглядом ще більше розтривожити його, вийшла з палати.

Ґуздь не спускав очей з прокурора, що ладен був втекти із палати.

— Ще ж тиі зробив, іроде?—Здавалося, що це зовсім не Ґудзів голос, до того він був несподіваний і страшний. Ґудзь повільно ступаючи, підійшов до прокурорового ліжка.

— Чого ж ти мовчиш?—його руки цупко схопили за плечі прокурора., якому раптом стало колодно од чужого дотику..

— Я... пожартував,—затремтівши, промовив він, але коли Ґудзеві пальці ще дужче вп'ялися в плече, він щосили крикнув пронизливим скрипучим голосом:

— Не займай! Кричатиму!

— Не хочеться рук поганити об таку твар!'..—Ґудзь гидливо одірвав свої руки і заходив по кімнаті. Почувши плач, він спинився ще раз біля прокурорового ліжка.

— Приставляється,—крізь зуби промовив він. Йому ще щось хотілося сказати, але в цей час у Колі-вчителя знов, пішла горлом кров.

— Відсіля воно в нього й береться,^здивовано сказав він, притиснувши ґудзик дзвінка до сестри.

Двічі на тиждень хорих одвідував професорі. І:сі сестри і лікарі його боялися: із самого ранку в палатах метушилися санітарки або, як їх тут звали, няні,—вони витирали чікна, двері, дбайливо прибирали столики хорих, бажаючи, щоб цей день щасливо минув для них. Паркет ставав слизький, як лід,—до обходу ніхто з хорих не вставав, щоб плямами од своїх ніг не накликати гніву на персонал.

19 Вражішнй

198

У той четвер, коли минуло рівно чотири місяці, як Колю привезли сюди, прокурор найбільше хвилювався.

— Ти нічого не скажеш про мене йому?—допитувався він.—51 жартував. Коли б я знав, що так станеться...

— Хіба я дитина чи що, що буду скаржитися,—відповідав Коля.

Стукнули суміжні двері, по коридорі почулися чиїсь рівні чіткі кроки, які дуже виділялися серед інших.

— Професор,—прошепотів ґудзь, який чомусь не менше

ЙОГО бОИВСЯ, НІЖ ВВеСЬ персонал.

Ще входивши в палату, професор приємно посміхнувся. Як і завжди він був чисто виголений, в міру надушений І привітний. В нього було багато удаваної молодости, що все таки видавалася чудною, коли хто вперше бачив його дивно біле ЕІОЛОССЯ. Йому б личило мати довгу

бороду, так само сиву, що й голова, і важкі пухнаті брови, але він ніе любив нічого що б нагадувало про старість. З хорими професор поводився дуже ввічливо й чемно, часом навіть весело, але не такий він був із сестрами, що майже всі вони його ненавиділі.

Професор сів біля Ґудзя. Збоку можна було подумати, що до хорого прийшов якийсь веселий товариш, бо він почав свою розмову з анекдоти, потім перевівши балачку свою на врожай... 1 таким способом між жартами він став робити своє діло.

— Навіщо послали вас сюди?—говорив прэфесор до Ґудзя.—Вам би косою махати... Поверніться, будь ласка!., пе дихайте.—Часом він звертався до ординатора або сестри, І тоді тільки посмішка зникала з його іпривітного обличчя.

З прокурором професор засперечався Що якусь судову історію.

— Та ви всі тут здорові,—весело промовив він, підійшовши до Колі.—Ну, як справи? поправляємося?

— Де там?—теж намагаючися посміхнутися, відповів Коля.

— Ну, от'—незадоволено поморщився професор.— В нього такий чудесний вигляд, а він іде й незадоволений... Нерви, мабуть, трохи балуються... Ну, а тепер давайте не балакати,—він притулив вухо до грудей дорого.

Ординатор прикусив губу, коли професор, дивлячися на нього, немов жартуючи, заплющив очі. До тієГ гримаси, що давно вже ввійшла в звичку професора, і досі не могла звикнути сестра,—щоб непомітно краєм хустки витерти очі, вона одвернулася до вікна.

— Як мої справи, професоре?—передчуваючи щось недобре, спитав Коля.

— Чудесно!.. Ви дивно поправилися тут... Ми навіть деякі г роцедури вам одміняємо... От, з нервами біда!... Вас, мабуть, турбують сусіди?

— Не вони мене, а я їх. Як-не-як, а я важко хворий...

— Уже й важко...

— Та я ж і ходити не можу...

— А вам бігати захотілося?.. Вам треба спокою, голубе! . Чи є у нас там окрема вільна палата?—звернувся професор до сестри.

— Є,—відповіла сестра. І на цей раз нона дивилася у вікно, ніби не хотіла зовсім розмовляти із професором. На ща:гя, професор більше нічого не питав у неї.

— Так от! Треба перевести туди нашого любого педаго 'а.

Також із посмішкою він покинув кімнату. Після нього зосталися приємні пахощі, що нагадили Колі еесну. Але як тільки зачинилися двері, професорове обличчя враз змінилося: сивуваті брови похмурилися, губи стиснися, пін, розділяючи кожний склад, сказів сестрі:

— Коли ви Навчитеся триматися, як слід?

ЇМ

Почуваючи свою вину, жінка почервоніла. В нгі не знайшлося жадного слова на відповідь.

— В ізолятор його!

Зніяковіла сестра не розчула його слів, тому ординатор теж по складах, як і професор, промовив.

— В палату ч. 17.

Про це приміщення склалися справжні леґеньк. Це була камера смертників, бо, дійсно, там доживали останні дні засуджені хоробою до смерти люди, .-ііхто з хориїх не знав, де саме міститься ця палата, цифри, які могли б її викрити, давно вже були зафарбовані,

Після обіду, коли хорі мали спати, за Колею прийшли санітарки. Сестра, перемігши себе, намагалася; бути веселою.

— Там вас ніхто не турбуватиме,.—промовила вона, коли його брали з ліжка.

— Я все розумію, сестро,—байдуже відповів Ксл*.

З ним похмуро попрощався Ґудзь, а прокурор, якому цей перевід до іншої палати здавався якоюсь цікавою й страшною містерією, не здолав нічого сказати,—г.ін не хотів вірити, що Колю несуть у палату смертників..

— 'А давно цього чекав,—сказав він Ґудзеві, копи за санітарками зачинилися двері.—Це все робота сестрі.

— Дурень,—тільки й знайшовся це відповісти Ґудзь, у якого не було охоти розмовляти.

Якась думка примусила прокурора одчинити двері. Побачивши, що санітарки завернули в лівий коридор, він навшпиньках побіг за ними. Сестра, мабуть, пішла вперед, бо її не було з Колею. Непереможна цікавість потягла за носилками прокурора. Довелося ще раз звернути правор'уч, щоб не загубити санітарок. Нарешті, пін сховався в ніші біля

пожежного ґранту, що<$ його не побачили санітаїрки, які одчинилія невисокі двері. Почувся гугіт— хорого понесли вузькими залізними східцями, що вели до короткого низького коридору, в стіні якого було тільки двоє дверей,—в одні з них внесли Колю.

Прокурор підійшов до кімнат", намагаючися роздивитися число. Але його зовсім не було.

— Як туг гарно,—почув він Колин голос.

— А ви думали, що вас переведуть у тюрму?—відповіла се:тра.

— Я навіть став себе краще тут почувати... Обережно ступаючи, щоб не гриміти ногами по східцях,

прокурор пішов назад.

— Куди ти ходив?—спитав його Ґудзь.

— Дивився куди нашого баламалу понесли...

— Звісно куди.

— Зовсім не звісно! Це не сімнадцята палата, там ніякої цифри немає.

— Зафарбували, того й немає. А ти хочеш і там його мучити,— спокійно вмерти не даси чоловікові.

— Він зараз добре себе почуває, йому до смерти далеко,—відповів прокурор.

Другого дня в цей самий час прокурор знову пішов до Колиної кімнати. Він довго стояв під дверима, що були напіввідчинені.

— Мені так гарно зараз,—промовив Коля.—А це, здається, трапляється з такими, як я, перед смертю...

— Це все байки,—почувся незнайомий жіночий голос.

— Мабуть, інша чергова сестра,—подумав прокурор...

— Може... Але я вас дуже грошу, телеграфуйте моїй дружині, коли я умру... Може, приїде поховає.

— Що вам смерть усе в голові!

Щоб не 'чути далі цих розмов, прокурор покинув коридор.

— Треба вночі прийти,—подумав він.

О першій годині він справді знову прийшов. Скрізь у коридорах було тихо. Але коли прокурор ступив на залізні східці, за ним почулися чиїсь кроки. Він насилу встиг сховатися під східці, щоб його не помітили. Це йшов ординатор із старшою сестрою. Лікар пробув у палаті не більше, як хвилин п'ять.

— Ви мене покличете потім,—промовив він до когось. Перші секунд.и прокурор чув тихе стогнання хорого, що поволі стихало.

— Морфій завжди допомагає в таких випадках.— Ці слова ординатор сказав до старшої сестри вже на східцях.

Прокурор боявся вилазити із своєї схованки. Ноги йому отерпли, а все тіло почало тремтіти.

— Коли ж його кликатиме та сестра?—думав він.

Нарешті, хтось справді вийшов з палати. Тоді прокурор вискочив; із своєї схованки. Він хотів відразу повернутися назад до себе в палату, але не втримався і заглянув до Колі.

— Йому дали морфію, значить, він спить,—подумав прокурор. В палаті нікого не було і він не побоявся зовсім близько підійти до ліжка.

— Як він схуд за одну добу, — прошепотіли його вуста, що раптом стали сухі і неслухняні.—А, може, він мертвий...—Майже несвідомо він доторкнувся до Колиної руки, що була зовсім холодна.

Якусь секунду прокурор стояв мовчки, потім, оглянувшися і не побачивши нікого коло себе, щосили крикнув.

Цей зойк розбудив хорих, що спали і> палатах за східцями. Лікар, що одчинив двері, дуже здивувався, побачивши тут прокурора.

— Чому ви тут?—спитав він.

Але його поняв страх, коли на нього глянув хорий.

— Він божевільний,—ледве промовив лікар. Санітврки, що теж поприбігали сюди на крик, після

довгої боротьби, звалили прокурора на носилки, які стояли напоготові для іншого в коридорі, і кудись однесли його. Вранці Ґудзь узнав про цю подію.

— Та він приставляється,—сказав він сестрі, що оповіла йому про цей незвичайний випадок.

*

Прокурора перевели до психіятричної лікарні, а Колине тіло два дні лежало в трупарні, чекаючи відповіді на телеграму або приїзду когось із родичів.

Але коли і на третій день ніхто не приїздив, тоді мерця поклали в чорну труну, що була прикута до дрогів, і одвезли на загороднє кладовище, де лежало вже багато таких, іяк він.